

Missa de To Pascal de Sant Joan <<https://www.youtube.com/watch?v=2pgm5j10eJk>>
 Nadal (Duro), Antoni. Vídeo Sales confinades <<https://www.youtube.com/watch?v=XdjEckWKZ14>>
 Procés de recuperació dels Goigs de Pasqua de Manacor
 <<https://www.youtube.com/watch?v=BSdtZno-ANg>>
 Quintos de Sineu <https://www.youtube.com/watch?v=Xzzc-mngHIY&feature=emb_logo>
 Revetlers, Sales de Calonge i s'Alqueria <<https://www.youtube.com/watch?v=WyWTNA3NJdo>>
 Revetlers, Sales 2021 <<https://www.youtube.com/watch?v=Av2R55fbx0U>>
 Santa Eugènia, Cançó de Panades <<https://www.youtube.com/watch?v=yhlt-k4FiCI&t=10s>>
 Santanyí, Salers <<https://vimeo.com/406612216>>
 Vives Alcover, Miquel <<https://www.facebook.com/miquel.vivesalcover/videos/10156763576066734/>>
 Xeremiers al terrat. A mar obert. Diaris d'un confinament <<https://www.youtube.com/watch?v=YUoA-AgWurt0>>

ARXIU

Alan Lomax Digital Geoarchive <<https://archive.culturalequity.org/>>
 Biblioteca Bartomeu March. Arxiu de Baltasar Samper. 17 Quaderns Missió 1932.
 British Library Sounds <<https://sounds.bl.uk/>>
 Fons Pont del Monestir de Santa Família de Manacor. Arxiu del Monestir Sant Benet de Montserrat.
 Library of Congress <<https://www.loc.gov/audio/collections/>>
 Sastre, Catalina. Son Sardina. Fulletó Deixem lo dol publicat al Facebook Joves de Son Sardina <<https://www.facebook.com/jovesdesonsardina/posts/1597435443745930>>

ENTREVISTES

Antoni Nadal, *Duro* (1997). Entrevista a Manacor, març 2021.

Nits de ronda: les serenates a Manacor

Carme Sánchez Riera

*Es bon vespre volem dar
 a n'aquesta gent honrada,
 que venim a saludar
 ses verges d'aquesta casa.¹*

Encara que el cant col·lectiu tot passejant no és un fet exclusiu de la festivitat de les Verges, cantar serenates pels carrers o per les cases de pagès durant la revetla de Santa Úrsula constitueix una antiga tradició.

Les serenates a Manacor conflueixen amb altres manifestacions vocals col·lectives itinerants, com els salers o algunes danses de figura. Aquesta convergència és especialment notable amb el cas dels salers, amb els quals els cantaires de serenates comparteixen moltes característiques. A més, totes aquestes activitats de rondalla representen els antecedents de les corals organitzades.² En anys pretèrits, i encara ara, es poden sentir serenates per Manacor durant la revetla de Santa Úrsula —20 d'octubre— així com durant el mateix dia 21 d'octubre —celebració de les Verges—; el poble es converteix en tot un escenari.

Típicament, les colles que sortien a cantar serenates estaven formades estrictament per jovencells adolescents. En dates contemporànies algunes al·lotes

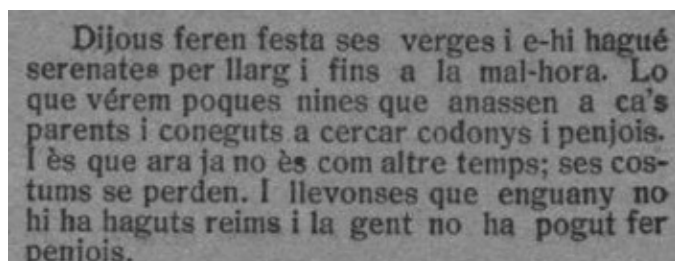
¹ Arxiu personal de Tomàs Nicolau.

² María NAGORE (2001), *La Revolución Coral. Estudio sobre la Sociedad Coral de Bilbao y el movimiento coral europeo (1800-1936)*, Madrid, Ediciones ICCMU.

han participat en les colles, majoritàriament masculines. Així i tot, aquesta participació conjunta és purament anecdòtica, enmig d'una trajectòria protagonitzada per elements masculins gairebé en exclusivitat. El repertori i la instrumentació varia depenent de la zona —dins o fora del nucli urbà— i de la disponibilitat dels membres de la rondalla. La majoria d'aquestes agrupacions es formen únicament per «cantar serenates»; passada la data, l'agrupació es dissol fins a l'any següent. Les rondalles acumulaven públic i aquest les acompanyava durant la ronda.³ La compensació per al cantaire serà diferent en cada cas, però generalment circumscrita dintre dels àmbits gastronòmic, econòmic o romàntic.

Les serenates en el nucli urbà

La primera crònica del cant de serenates a Manacor de la qual es té constància és una notícia a la premsa local escrita que relata l'èxit de la revetla de l'any 1915, animada per nombroses serenates fins a llargues hores de la nit. D'aquest escrit resulta destacable la cita textual «ara ja no és com altre temps; ses costums se perden», perquè d'ella es dedueix la presència del cant de serenates abans de la data de publicació, i que aquesta tradició era encara més exitosa amb anterioritat a l'any 1915.

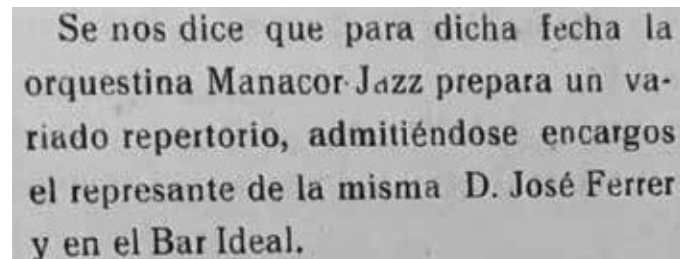
Dijous feren festa ses verges i e-hi hagué serenates per llarg i fins a la mal-hora. Lo que vérem poques nines que anassen a ca's parents i coneguts a cercar codonys i penjois. I és que ara ja no és com altre temps; ses costums se perden. I llevonses que enguany no hi ha haguts reims i la gent no ha pogut fer penjois.

Font: *La Aurora*, n. 474, 23 d'octubre de 1915.

No es pot afirmar que en aquesta època les serenates ja es comanassin. Però es pot assenyalar que a principis dels anys trenta ja s'encarregaven, gràcies a la notícia publicada l'any 1933 que esmenta: «admitiéndose encargos [] en el Bar Ideal».⁴

³ Entrevista mantinguda amb Magdalena Matamales.

⁴ *Voz y Voto*, n. 115, 15 d'octubre de 1933.

Se nos dice que para dicha fecha la orquestina Manacor Jazz prepara un variado repertorio, admitiéndose encargos el represente de la misma D. José Ferrer y en el Bar Ideal.

Font: *Voz y Voto*, n. 115, 15 d'octubre de 1933.

Aquest costum va anar arrelant de cada vegada més i a partir dels anys quaranta fins a principis dels seixanta del segle xx, la notable diversitat de conjunts de serenates generava una rivalitat entre les agrupacions musicals que empenyia els músics a una espècie de competència amb l'anhel de destacar. Se cercava tenir més comandes per guanyar més diners. Per als músics un poc entesos, aquestes vetlades suposaven una manera fàcil de lucrar-se econòmicament; el repertori era fàcil i no variava gaire d'any en any. Això significava fer pocs assajos, unes poques hores de feina i, a més, beure i menjar de franc.

D'entre les estratègies més recurrents destaquen l'oferta de repertori, l'atractiu dels anuncis i dels sobrenoms, la pintoresca manera de desplaçament i l'originalitat de les formacions.

En el nucli urbà es feien dues rondes. En la primera ronda, les nines petites eren les destinatàries de les serenates, mentre que la ronda posterior tendria com a finalitat lloar, mitjançant el cant, adolescents i fadrines en edat de casar. Les agrupacions musicals cantaven les serenates de la primera ronda llavors de ser contractades per les mares o els pares, i a vegades pels padrins, de les afortunades nines; pel que respecta a les felicitades juvenils, malgrat que en alguns casos es tractà d'una gestió feta per algun familiar, el contracte amb els cantaires solia ser encarregat per part de l'enamorat que les volia sorprendre. Algunes agrupacions feien propaganda remarcant serveis exclusius: «Serenatas especial niñas».⁵ *Muñequita Linda*⁶ o *Carita de Ángel* de Bonet Sant Pere⁷ eren les serenates típiques per ser cantades a les nines petites.

Les agrupacions, que es formaven per aquesta celebració en concret, solien adornar-se amb un nom singular, que els servia per diferenciar-se d'altres

⁵ *Arriba*, n. 953, 29 de setembre de 1956.

⁶ Entrevista mantinguda amb Sebastià Gelabert.

⁷ Entrevista mantinguda amb Tomeu Matamales.

conjunts i cridar l'atenció dels possibles contractants, amb noms com: Conjunto Luz de Luna, Piratas del Ritmo, Rondalla de Manacor, Trío armónico, Quinteto Bristol con el mago de la trompeta, Orquestina Estrella, entre d'altres. Alguns conjunts estaven formats només per instruments de corda, mentre que d'altres integraven una major varietat instrumental, incorporant, per exemple, instruments com la trompeta o el piano.

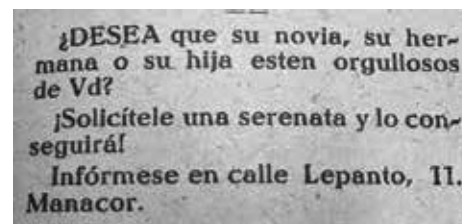
Els bars més freqüentats per a la reserva de serenates eren el Bar España — abans, la Reforma—,⁸ Bar Ideal,⁹ Cafè Ca'n Marit¹⁰ i Cafè Guillermo Fullana.¹¹ Tot seguit, una petita mostra d'anuncis que es podien trobar a la premsa local quan s'acostava el dissabte de les Verges, on les rondalles musicals es promocionaven:

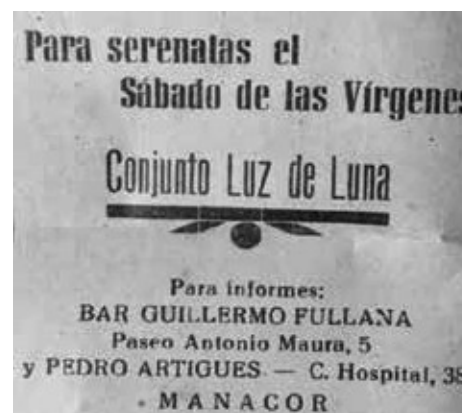
Font: Arriba, n. 1321, 19 d'octubre de 1963.

Font: Arriba, n. 953, 29 de setembre de 1956.

Font: Arriba, n. 1949, 15 d'octubre de 1949.

Font: Arriba, n. 642, 14 d'octubre de 1950.

Font: Arriba, n. 695, 20 d'octubre de 1951.

Totes les orquestrines oferien un extens catàleg, perquè a major varietat de repertori, major era també la possibilitat de ser contractats. Hi havia agrupacions que diferenciaven entre repertori clàssic i modern, i fins i tot alguns grups anunciaven un «repertorio a elegir». La selecció de peces interpretades es caracteritzava per tonades melòdiques i romàntiques. Les cançons eren, en general, d'influència espanyola, italiana i llatinoamericana, d'entre les que destacaven les ranxeres i els boleros. Es té constància d'un seguit de peces que gaudien d'una gran popularitat i extensa demanda: *Muñequita Linda* —María Grever—, *Estas son las mañanitas* —Manuel M. Ponce—,¹² *Carita de Ángel* —Bonet Sant Pere—,¹³ *Historia de un amor* —Carlos Almarán—, *Questa piccolissima*

Font: Arriba, n. 850, 9 d'octubre de 1954.

⁸ Arriba, n. 695, 20 d'octubre de 1951.

⁹ Voz y voto, n. 115, 15 d'octubre de 1933.

¹⁰ Arriba, n. 589, 8 d'octubre de 1949.

¹¹ Arriba, n. 642, 14 d'octubre de 1950.

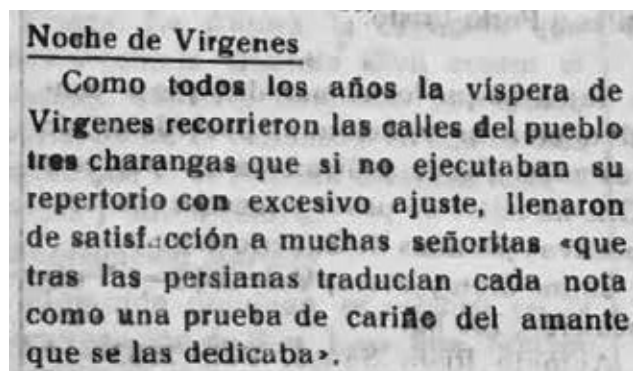
¹² Entrevista mantinguda amb Sebastià Gelabert.

¹³ Entrevista mantinguda amb Tomeu Matamales.

serenata —Gianni Ferro—, *La Paloma* —Sebastián Iradier—, *Guadalajara* —Pepe Guízar—, *Pequeña Flor* —Sidney Beched—, *Tres palabras* —Osvaldo Farrés—, *Vals de las velas* —tradicional escocesa—, entre altres grans èxits.¹⁴ D'altra banda, també s'oferien obres instrumentals com les serenates de Franz Schubert o d'Enrico Toselli.¹⁵

Gràcies a les *tunes* universitàries, que feren popular la cançó, es començà a introduir *Clavelitos* com a part del repertori habitual. *Clavelitos* es feu famosa en formar part de la banda sonora de la pel·lícula de Joselito *Escucha mi canción*, de l'any 1949.¹⁶ A Manacor es començà a interpretar cap a finals dels anys cinquanta.¹⁷ El fet d'obsequiar amb clavells les fadrines és una pràctica recent, posterior a la introducció de *Clavelitos* en el repertori.

Moltes de les joves que es despertaven el vespre per escoltar una serenata no tenien permís per baixar a veure els cantaires; d'altra banda, normalment els músics sempre tenien pressa per complir amb l'itinerari i no solien establir conversa a totes les cases que visitaven. Però existia un codi entre al·lotes i cantaires: quan la jove sentia la música, encenia el llum de l'habitació i guaitava per la persiana; quan els músics veien la claror de la seva estança entenien que la jove havia sentit la serenata i el conjunt havia complert la seva missió.

Font: Arriba, n. 189, 25 d'octubre de 1941.

¹⁴ Entrevista mantinguda amb Jaume Riera.

¹⁵ Entrevista mantinguda amb Guillem Rosselló.

¹⁶ Entrevista mantinguda amb Miquel Rosselló.

¹⁷ Entrevista mantinguda amb Margalida Fullana i Miquel Rosselló.

Tanmateix, aquest codi tenia una part negativa perquè dificultava, en ocasions, la coneixença del remitent de la serenata. Alguns testimonis expressen amb nostàlgia que mai no sabran qui encarregà la serenata escoltada i ben rebuda, i sempre es quedaran amb el dubte de qui era el seu admirador secret.¹⁸

En el centre de la població els mitjans de transport emprats eren diversos; es podien veure cantaires a peu, d'altres en carros de batre,¹⁹ camions i, fins i tot, descapotables.²⁰ És coneguda la peripècia d'un camió orquestrat amb un piano vertical tocat pel Mestre Rafel Nadal.²¹ Entre altres exemples, es recorda Bernadí Gelabert tocant el violí assegut en el descapotable mentre el conductor de l'automòbil cantava.²² Fou entranyable, així mateix, l'agrupació formada pels germans Rosselló, músics amb menys recursos i ben jovenets, en què el germà gran tocava el violí mentre el germà més jove —Guillem— feia la funció de faristol, aguantant la partitura.²³

En aquesta mencionada època de l'any, el factor meteorològic resulta determinant per a la celebració d'actes populars a l'aire lliure, perquè solen iniciar-se les pluges de tardor. Les referències al clima han estat abundants en les cròniques periodístiques que, al llarg dels anys, han anat deixant constància de les celebracions de les serenates: «Con las serenatas de las vírgenes suelen hacer su primera aparición las gabardinas y alguna que otra bufanda»,²⁴ «una pertinaz llovizna, como también viene siendo tradicional, empañó un tanto la fiesta»,²⁵ «casi siempre la noche de Virgenes suele ser pasada por agua».²⁶ Els conjunts d'aficionats, que bàsicament passejaven guitarres i, tal vegada, algun altre instrument, es veien forçats per la causa climàtica a canviar el mode de desplaçament per tal d'evitar el deteriorament dels instruments i les partitures amb la pluja.²⁷

A final dels anys cinquanta i principi dels seixanta, coincidint amb el declivi del costum, sembla que els joves ja no entenien la festa com una tradició, sinó

¹⁸ Entrevista mantinguda amb Catalina Galmés.

¹⁹ Entrevista mantinguda amb Tomeu Matamales.

²⁰ Entrevista mantinguda amb Sebastià Gelabert.

²¹ Entrevista mantinguda amb Magdalena Matamales.

²² Entrevista mantinguda amb Sebastià Gelabert.

²³ Entrevista mantinguda amb Guillem Rosselló.

²⁴ *Arriba*, n. 1011, 9 de novembre de 1957.

²⁵ *Arriba*, n. 953, 29 de setembre de 1956.

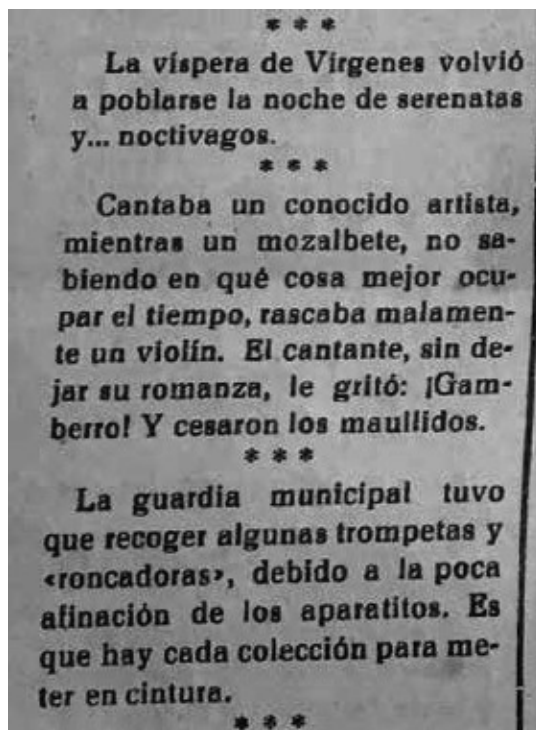
²⁶ *Arriba*, n. 1113, 24 d'octubre de 1959.

²⁷ Entrevista mantinguda amb Guillem Rosselló.

com una vesprada per anar a fer bulla i pertorbar els veïns de la població. En cròniques podem llegir testimonis d'aquests fets: «En la última vispera de Vírgenes menudearon también los improvisados grupos, que ponían más ganas de hacer acto de ruidosa presencia que conocimientos musicales».²⁸

La popularització del cant de les serenates tengué el seu punt més àlgid entre els anys quaranta i seixanta. Factors diversos en precipitaren la desaparició. Primerament, la professionalització dels músics, que sorgí a partir del reclam de conjunts musicals per entretenir l'oci nocturn en hotels i locals turístics; en aquest sentit l'exercici professional de la música responia més aviat a interessos econòmics del sector turístic que a la perpetuació de costum i tradicions populars.²⁹

D'altra banda, la invenció i promoció d'instruments elèctrics precipità l'oblit del repertori i els instruments tradicionals. Així, totes aquestes activitats de ronda, que implicaven moviment i itinerància, i era impossible endollar els instruments, varen passar de moda.³⁰

Font: *Arriba*, n. 1009, 26 d'octubre de 1957.

Grup de joves manacorins preparats per anar a cantar serenates. D'esquerra a dreta: Jaume Rosselló, Juan Rosselló, un peninsular, Toni Padilla i Miquel Barceló, 1957.³¹

Les serenates als afores del nucli urbà

La «tonada de Serenata» era la cantada per les rondalles que circulaven per fora vila. A Manacor ha estat batiada de manera natural i popular com a *Clavellina*, i és reconeguda fàcilment. La glosa està formada per quatre versos heptasil·labs que s'organitzen en una estructura de cançó.³² Hi ha estrofes estipulades, com la de *Clavellina*, però també se'n cantaven de personalitzades o improvisades. Normalment es cantava a una veu, susceptible de ser acompanyada per una segona veu paral·lela. L'acompanyament instrumental més típic era el de guitarra, guitarró i llaüt.³³ La tonalitat podia estar sotmesa a variacions; cantar de pagès generalment suposa cantar entre mig to i un to i mig més greu que el to universal.³⁴ Avui dia, a part d'entonar-se al voltant d'aquesta festivitat, també es

²⁸ *Arriba*, n. 1270, 27 d'octubre de 1962.

²⁹ Entrevista mantinguda amb Pep Alba.

³⁰ Entrevista mantinguda amb Tomeu Matamales.

³¹ Font: Arxiu personal de Juan Rosselló.

³² Entrevista mantinguda amb Sebastià Barceló.

³³ Entrevista mantinguda amb Tomàs Nicolau.

³⁴ Entrevista mantinguda amb Sebastià Barceló.

glosa amb aquesta tonada a celebracions diverses com aniversaris o bodes.³⁵ Les rondes a la zona forana es feien a peu.³⁶

Clavellina Clavellina
me vols donar un clavellet
que aquí hi ha un jovenet
que per tu plora i sospira.

No es pot saber amb exactitud l'any que es començà a fer popular aquesta tonada, però els testimonis asseguren que en els anys quaranta ja es cantava.³⁷ Es desconeix l'origen de la melodia i de les lletres, encara que l'estrofa de *Clavellina* es pot trobar al cançoner del Pare Rafael Ginard —Sant Joan 1899-1975.³⁸

Cal proporcionar l'enfocament d'aquesta manifestació de cultura popular a partir dels punts de vista masculí i femení. La funció realitzada per part del músic consistia a anar a fer la ronda dos dies seguits: la revetla i el dia de les Verges. Durant la nit de la revella, els músics eren típicament convidats pels amos de les cases a beure un poc de vi dolç, mentre que el segon dia, havent fet la passada, menjaven bunyols tots plegats. Per fer aquestes visites els músics no cobraven.³⁹ Es cantaven dues o tres estrofes a cada casa: «no era anar a passar la vetllada, era passar a saludar».⁴⁰ Durant la dècada del quaranta, els més jovenets agafaren el relleu dels quintos més majors, que ja cantaven les serenates. Aquests jovencells aprengueren la versió d'oïda i d'aquesta manera es transmeté la tradició a la nova generació.⁴¹

Els anys més actius, coincidint amb les rondes del centre urbà, foren des dels anys quaranta fins als seixanta. Després d'aquests anys, els balls i revetles es varen aturar; fins i tot s'exigia una contraprestació econòmica a canvi de l'entrada a alguns balls.⁴² D'altra banda, la participació de les agrupacions es començà a veure compromesa per les seves actuacions en locals turístics i en mostres de folklore mallorquí. Així mateix, era recurrent la invitació d'aquestes agrupacions en les celebracions privades de les matances, amb el fi de gaudir de

³⁵ Entrevista mantinguda amb Tomàs Nicolau i Antònia Nicolau.

³⁶ Entrevista mantinguda amb Tomàs Nicolau.

³⁷ Entrevista mantinguda amb Tomàs Nicolau.

³⁸ <<https://www.mallorcaliteraria.cat/ca/canconer>>.

³⁹ Entrevista mantinguda amb Tomàs Bosch.

⁴⁰ Entrevista mantinguda amb Margalida Fullana.

⁴¹ Entrevista mantinguda amb Tomàs Nicolau.

⁴² Entrevista mantinguda amb Margalida Fullana.

la seva animació musical. D'aquesta manera, la tradició primigènica de sortir a cantar serenates es va anar dissolvent. Tanmateix, no va desaparèixer totalment, perquè en el nucli familiar íntim se seguia celebrant en algunes cases i aquesta tonada continuà passant de generació en generació.⁴³

Encara que, com a destinatària de la música, sembli que la dona té un paper passiu, la seva experiència en tota aquesta celebració posseeix quelcom de singular. Aquesta particularitat pot ser fàcilment memorada mitjançant un petit exercici d'imaginació: situem-nos en la perspectiva d'una al·lota jove, vivint a una casa de camp, que en el context de la nit, la fosca, el silenci, i tal vegada la pluja, sent, mig adormida, la música de les serenates aquest context generava, ben segur, una situació excepcional en el seu fur intern.⁴⁴

Quan els músics tenien molta confiança amb les joves que anaven a visitar, existia en el seu ànim una certa voluntat d'escarni, personalitzaven els mots de les cançons. Alguns dels versos improvisats eren romàntics, d'altres graciosos i d'altres un poc desvergonyits. Aquest seria el cas de la següent glosa exposada, que va provocar una àirada resposta, per part de les al·lotes del casal, en forma de galleda d'aigua:

Ses verges d'aquestes casa
tenen molta serietat
i si ja estan desverjades
les perdonam el pecat.⁴⁵

A partir d'aquest exemple es pot entendre que entre els joves era comú bromejar sobre la virginitat de les joves, i aprofitaven aquesta data per fer befa i deixar en evidència algú enmig de l'audiència. Depenent de la confiança i de les intencions, les gloses eren més picants o més dolces. Altres versos recordats que es pogueren sentir antigament durant la revetla de les Verges són:

Un clavell a sa finestra	Dalt es portal la he deixada
de molta gent és mirat	que el cor li feia tec tec
treu es cap clavell daurat	i me deia ramellet
que per tu se fa sa festa.	saps que estic d'enamorada!

⁴³ Entrevista mantinguda amb Tomàs Bosch.

⁴⁴ Entrevista mantinguda amb Margalida Fullana.

⁴⁵ Entrevista mantinguda amb Margalida Fullana.

Baix des teu portal garrida
vaig sembrar plantell d'amor
tu te n'has ensenyorida
des planter i la llavor.

Gastronomia

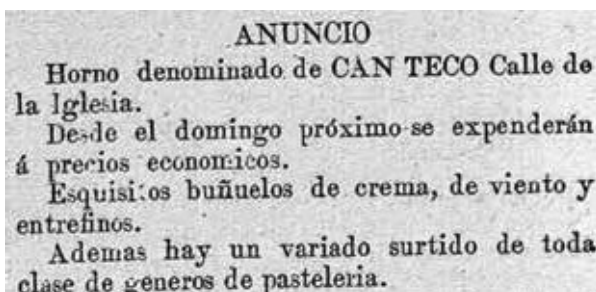
Les postres típiques d'aquesta festivitat són els bunyols, encara que antigament fos tradició regalar menjar diferents com codonys o «penjois de raim». ⁴⁶ Pel que respecta als bunyols, és de justícia destacar la gerència del matriarcat

en l'elaboració d'aquest dolç. Generalment, la participació masculina en referència als bunyols es limitava a l'elaboració de la pasta i en la vessant comercial posterior a la confecció del producte. ⁴⁷

Al nucli urbà, forns i particulars feien bunyols al voltant de les dates de les Verges, i és més, la seva producció s'enllaçava amb la festivitat de Tots Sants. ⁴⁸

Al camp, aquest costum era diferent. Els bunyols es feien el dia de Santa Úrsula en exclusivitat. El dissabte de les Verges les colles masculines es passejaven per les possessions cantant serenates i si l'amo o la madona de la casa els convidava, podien passar el dia següent a menjar bunyols:

Madona si teniu verges	Mos passejam de vetlada
ja les podeu despertar,	que no fa lluna ni sol
si mos heu de dar bunyols,	si demà heu de fer bunyols
demà tornarem passar.	farem una altra passada.

Font: *El Manacorens*, n. 10, 5 d'octubre de 1889.

⁴⁶ *La Aurora*, n. 474, 23 d'octubre de 1915. En aquells anys es cultivaven algunes espècies de raïm que es penjaven a l'aire i es deixaven assecar. Aquests *penjois* esdevien un menjar dolç. Entrevista mantinguda amb Tomàs Bosch.

⁴⁷ *A tota plana*, n. 208, 30 d'octubre de 1984.

⁴⁸ Entrevista mantinguda amb Catalina Galmés.

Recuperació de la tradició

A finals dels anys vuitanta, l'Associació de Veïns de Llevant —aprofitant que les dates de la celebració de les Verges coincidien amb les festes de la barriada— reprenqué la pràctica de cantar serenates pels carrers veïnats. ⁴⁹

S'Estol des Picot fou el primer grup que desfilà pels carrers del barri cantant serenates. Posteriorment, han participat en aquesta trobada altres agrupacions com els Músics del Pla de Llevant ⁵⁰ o els Bunyols Ensucrats. ⁵¹

Serenates a la «Vispera de Ses Verges», S'Estol des Picot, 1989. ⁵² D'esquerra a dreta: Tomàs Nicolau, en Tomàs del violí; Simó Adrover, de can Paulo; Miquel Sbert, en Clavet; l'amo en Baltasar Morey, dels Oms; Toni Adrover, de can Paulo; Miquel Rosselló, en Llandero. ⁵³

A principis de la dècada dels noranta altres grups musicals s'uneixen a celebrar la tradició, com per exemple els Joves Músics de Manacor. Les dates de la desfilada de la Beata de Palma sempre tenia lloc la tercera setmana d'octubre

⁴⁹ *Manacor*, n. 465, 27 d'octubre de 1989.

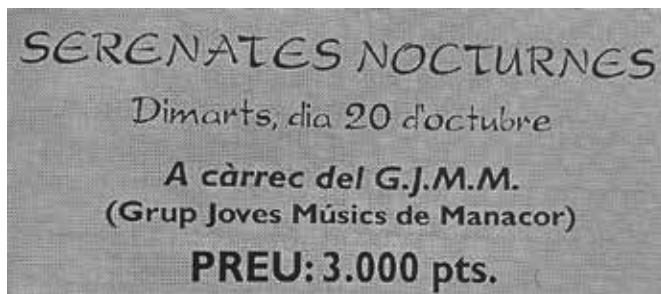
⁵⁰ Entrevista mantinguda amb Maria Galmés.

⁵¹ Entrevista mantinguda amb Toni Nadal.

⁵² *Manacor*, n. 465, 27 d'octubre de 1989.

⁵³ Entrevista mantinguda amb Simó Adrover i Margalida Rigo.

així que coincidia amb la festa de les Verges.⁵⁴ En aquesta cercavila hi prenia part la Banda Municipal de Música de Manacor, per això alguns membres de la banda, animats per Miquel Bauçà, decidiren anar a cantar serenates a les al·lotes que tocaven amb la banda i, a més, visitar algunes cases de familiars i amics en tornar de la funció.⁵⁵ Fins i tot, en els camins d'anada i tornada de Palma dins l'autocar s'aprofitava per tocar *Clavellina* i *Clavelitos*.⁵⁶ D'aquesta manera començaren a sortir cada any i a donar-se a conèixer per ser contractats. S'anunciaven amb una expressió de doble sentit: «Serenatas a mil»; interpretaven moltes serenates i el preu per actuació era a mil pessetes.⁵⁷ Com es pot observar a la imatge, posteriorment el preu s'encarí.

Anunci Grup Joves Músics de Manacor.⁵⁸

Les actuacions del Grup Joves Músics de Manacor començaven sempre amb el cant de *Clavellina*, que era posteriorment enllaçat amb la cançó de *Clavelitos*.⁵⁹ Alguns dels components del grup sabien aquestes cançons gràcies als seus padrins que vivien al camp i havien sentit a casa seva aquesta melodia des de ben petits.⁶⁰ Encara que la majoria dels cantaires eren components de la Banda de Música de Manacor, altres joves engrescats de la comarca s'adherien a aquesta agrupació.

⁵⁴ Entrevista mantinguda amb Antònia Bassa.
⁵⁵ Entrevista mantinguda amb Miquel Bauçà.
⁵⁶ Entrevista mantinguda amb Antònia Bassa.
⁵⁷ Entrevista mantinguda amb Mateu Riera.
⁵⁸ Font: *7Setmanari*, n. 619, 16 d'octubre de 1998.
⁵⁹ Entrevista mantinguda amb Mateu Riera.
⁶⁰ Entrevista mantinguda amb Miquel Bauçà.

Serenates 1997.⁶¹ D'esquerra a dreta: Maties Albons, Mateu Riera, Petra Bauçà, Andreu Roig, Miquel Bauçà, Toni Bauçà, Toni Gomila.

Dels components de l'agrupació del Grup Joves Músics de Manacor —dissolt fa gairebé una dècada—, sorgí un altre conjunt fundat per Xisco Rosselló i Miquel Llull; colla que avui dia encara surt a cantar serenates i que aviat farà trenta anys que fan la ronda en aquestes dates.⁶² Bunyols Ensucrats, grup més novell, també interpreten *Clavelitos* i *Clavellina* —en versions més animades—. Cal destacar també que el dia de Santa Úrsula surt al carrer a visitar padrines i amigues Es jai de sa barraqueta i que interpreten la tonada de serenata a l'antiga: afinant els instruments de corda mig to més baix i fent el batut i el borino amb la guitarra i el guitarró, respectivament. Aquesta pràctica es va incorporar a partir dels cursos de sons de pagès que ofereix l'Escola de Mallorca.⁶³ Per escoltar aquestes versions més contemporànies es pot visitar Youtube i visualitzar el Grup Joves Músics de Manacor,⁶⁴ Bunyols Ensucrats⁶⁵ i Es jai de sa barraqueta.⁶⁶

⁶¹ Font: *7Setmanari*, n. 619, 16 d'octubre de 1998.
⁶² Entrevista mantinguda amb Xisco Rosselló.
⁶³ Entrevista mantinguda amb Toni Nadal.
⁶⁴ <<https://www.youtube.com/watch?v=0-SY36Iog6A>>.
⁶⁵ <<https://www.youtube.com/watch?v=48QP1gqjfo&t=120s>>.
⁶⁶ <<https://www.youtube.com/watch?v=noV56F3TkgQ>>.

Conclusions

Cantar serenates ha format part del folklore manacorí des de fa més d'un segle. El moment històric més significatiu per a aquesta festivitat s'enquadra entre els anys quaranta i seixanta. Malgrat que durant algunes èpoques hagi comptat amb menys notorietat, és una tradició arrelada que encara s'organitza cada any.

Aquestes manifestacions no just tenen una significació musical, sinó que s'han d'interpretar a partir de la seva interacció amb el context social i cultural. Per això, es confia que aquesta tradició perduri al llarg del temps mantenint els seus trets més característics, per salvaguardar el nostre patrimoni immaterial musical i cultural.

Aquesta ja és sa darrera
que cantaré per aquí
i es que me voldrà sentir
m'haurà de córrer darrera.⁶⁷

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- DURAN, Bàrbara (2018). *El cant dels Salers i Quintos a la Mallorca contemporània*. [en línia] Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona. Departament d'Art i Musicologia. [Tesi doctoral. Isabel Ferrer, dir.] <<http://hdl.handle.net/10803/664208>> [Consulta: 10 març 2022]
- DURAN, Bàrbara (2019). *Deixem lo dol*. Manacor: Món de llibres.
- NAGORE, María (2001). *La Revolución Coral. Estudio sobre la Sociedad Coral de Bilbao y el movimiento coral europeo (1800-1936)*. Madrid: Ediciones ICCMU.
- SEGUÍ, Toni (coord.) (2009). *El cant del Deixem lo Dol a Menorca*. Sant Lluís. S'Auba. Revista d'Informació de Sant Lluís.

⁶⁷ Arxiu personal de Tomàs Nicolau.

Famílies marineres de Porto Cristo: la pesca del bou

Bàrbara Terrasa Pont i Pere A. Oliver Reus

La pesca al Llevant de Mallorca

La referència més antiga de l'activitat pesquera a la costa del llevant de Mallorca es remunta a l'any 1247, quan en Bernat Puig, en Guillem Sastre i en Bernat Tió aconseguiren llicència per pescar a la cala Manacor i a l'estany d'en Pessonada (cala Murada), mitjançant el pagament de 65 sous (Rosselló i Ferrer, 1977-1978). Posteriorment, a partir del segle XVI els barbarescs del Nord d'Àfrica, recolzats pels turcs, augmenten els atacs i saquejos a les costes occidentals de la Mediterrània, per tant, la costa sud i llevant de Mallorca va esdevenir perillosa per als pescadors; el 1509, dos vaixells musulmans s'apoderaren del castell de Cabrera i capturaren, entre d'altres, uns vint pescadors —xifra no menyspreable i que ens dona una idea de l'explotació pesquera existent ja a les primeries del segle XVI (Deyá 2020). A partir del segle XVII l'amenaça barbaresca va minvar gràcies a la treva de Margliani (1581) i els atacs foren molt menys nombrosos (Deyá 2020), encara que tenim documents de l'any 1775 que constaten l'atac de tres llaüts de pescadors per tres vaixells de moros quan els primers es disposaven a calar les xarxes (Truyols 1915). La conquesta d'Alger per part dels francesos (1830) va implicar la quasi desaparició de saquejos a zones costaneres i d'actes de pirateria i va augmentar la seguretat dels pescadors llewantins.

Emperò, a la segona meitat del segle XIX, Mallorca encara vivia amb el record dels actes de pirateria comesos pels corsaris barbarescs que els darrers segles havien assetjat el trànsit marítim a la Mediterrània occidental i també els nuclis de poblacions propers a la costa mallorquina i que dificultaren, quan no